

Komponenta serveru pro podporu výuky teoretické informatiky - Simulace Turingova stroje RAMem

Bc. Jakub Koběrský

Semestrální práce

Vedoucí práce: Ing. Martin Kot, Ph.D.

Ostrava, 2025

Zadání semestrálního projektu

Komponenta serveru pro podporu výuky teoretické informatiky - Simulace Turingova

stroje RAMem

Rok zadání: 2024/2025

Vedoucí: Ing. Martin Kot, Ph.D.

Student: Jakub Koběrský

Zaměření: Teoretická informatika

Forma studia: prezenční

Text zadání:

- 1. V rámci studentských prací vzniká sada dynamických webových stránek pro výuku předmětů teoretické informatiky.
- 2. Cílem tohoto projektu je doplnit stránku zabývající se simulací Turingova stroje strojem RAM
- 3. Uživatel bude mít možnost zadat specifikaci Turingova stroje a stránka mu zobrazí zdrojový kód pro stroj RAM.
- 4. Poté bude možné sledovat současně výpočet obou strojů na stejném (nebo odpovídajícím) vstupu.
- 5. Pro Turingův stroj bude předpřipravených alespoň 5 specifikací, aby si mohl uživatel vše vyzkoušet i bez zadávání vlastního vstupu.

Literatura:

Podle pokynů vedoucího semestrálního projektu.

Obsah

Seznam použitých symbolů a zkratek Seznam obrázků Seznam tabulek							
				1	Úvo	\mathbf{d}	8
				2	Turingovy stroje a stroje RAM		
	2.1	Turingův stroj	9				
	2.2	RAM stroj	10				
	2.3	Simulace Turingova stroje strojem RAM	11				
3	Použité technologie						
	3.1	React.js	12				
	3.2	Git	12				
4	Implementace						
	4.1	Implementace strojů	13				
	4.2	Průběh simulace	13				
	4.3	Uživatelské rozhraní	13				
	4.4	Možná rozšíření	13				
5	Technické detaily						
	5.1	Křížové odkazy	14				
	5.2	Jak citovat	14				
	5.3	Překlad	15				
6	Záv	ěr	16				
\mathbf{Li}	Literatura						

Přílohy	19
A Plné tkví drah pokles průběhu	20

Seznam použitých zkratek a symbolů

RAM – Random Access Machine

IP – Instruction Pointer, ukazatel na právě rováděnou instrukci

Seznam obrázků

Seznam tabulek

Úvod

Cílem této semestrální práce je vytvoření aplikace pro simulaci Turingova stroje strojem RAM, sloužící k výuce teoretické informatiky. Aplikace obsahuje simulaci Turingova stroje s předpřipravenými příklady, které jsou následně přeloženy do kódu stroje RAM. Oba stroje lze poté zároveň krokovat a v reálném čase vidět obsah pásek a paměti, včetně stavu a pozice strojů. K předpřipraveným přikladům lze definovat i své vlastní stroje, které je možné sdílet mezi jednotlivými zařízeními.

Práce je rozdělena do několika kapitol, kdy ve 2. kapitole je popsán teoretický základ obou strojů nutný pro pochopení průběhu simulace, následován popisem několika vybraných předpřipravených strojů a popisem samotného algoritmu simulace Turingova stroje. V další kapitole je probrán stručný popis použitých technologií, jak jsou použity a jaké výhody do aplikace přináší. V neposlední řadě, v kapitole 4, je probrána samotná webová aplikace, její návrh, implementace, uživatelské rozhraní a jsou zde také natíněny možné způsoby rožšíření aplikace.

Webová aplikace je v průběhu obhajoby dostupná na adrese https://ram.koberskyj.cz/, zprostředkované přes Github Pages.

Turingovy stroje a stroje RAM

2.1 Turingův stroj

Jedná se o idealizovaný model počítače, který lze použít ke zkoumání hranic algoritmicky řešitelných úloh. Stroj popsal v roce 1936 Alan Turing a od té doby je to jeden z klíčových formálních nástrojů pro definici pojmu algoritmus a pro charakterizaci rekurzivně vyčíslitelných jazyků. Je na něm postavena **Churchova-Turingova teze**, podle které může být každý algoritmus realizován Turingovým strojem. Programovací jazyky a stroje, které umožňují vyjádřit libovolný takovýto algoritmus, se označují jako **Turingovsky úplné**. Existuje řada variant Turingova stroje, všechny však sdílí 3 základní prvky v podobě nekonečné pásky, čtecí/zapisovací hlavy a množiny přechodových funkcí.

Existuje několik různých variant Turingova stroje, všechny ale obsahují nějakou verzi nekonečné pásky, čtecí hlavu a přepisovací pravidla. V této práci je Turingův stroj implementován s oboustranně nekonečnou páskou, samotná simulace je však limitována na stroj s jednostranně nekonečnou páskou. Více je konkrétní implementace popsána v kapitole 4.1.

2.1.1 Definice stroje

Formálně je Turingův stroj definován jako šestice $M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, F)$, kde:

- Q je konečná neprázdná množina stavů,
- Γ je konečná neprázdná množina páskových symbolů,
- $\Sigma \subseteq \Gamma$ je konečná neprázdná množina vstupních symbolů,
- $\delta: (Q-F) \times \Gamma \to Q \times \Gamma \times \{-1,0,+1\}$ je přechodová funkce,
- $q_0 \in Q$ je počáteční stav,
- $F \subseteq Q$ je množina koncových stavů.

V $\Gamma - \Sigma$ je vždy speciální znak \square označuje prázdný znak (blank).

2.1.2 Příklady Turingových strojů

Aplikace obsahuje základních 5 příkladů, které pracují následovně:

- Shodné délky 1 stroj přijímá slova, kde se symboly a, b, c opakují n-krát za sebou,
- **Zrcadlit** stroj zrcadlí symboly a, b směrem doprava,
- Kopírovat stroj kopíruje symboly a, b směrem doprava,
- Palindrom stroj přijímá slova složená ze symbolů a, b, která jsou z obou stran stejná,
- Sudý počet a stroj přijímá slova, kde se vyskytuje sudý počet symbolu a.

2.2 RAM stroj

RAM stroj (Random-Access Machine) představuje turingovsky úplný, idealizovaný model počítače. Skládá se z programové jednotky (sekvence instrukcí), pracovní paměti a vstupní a výstupní pásky. Buňky paměti i pásky obsahují pouze celá čísla (\mathbb{N}), nelze do nich tedy uložit znak. Pracovní pamět slouží pro vstup i výstup a je indexována od 0 (R_0) do n (R_n). Vstupní páska slouží pouze pro čtení a naopak výstupní pouze pro zápis. Stejně jako u Turingova stroje existuje i zde řada modifikovaných definic RAM stroje. Stroj navíc obsahuje ukazatel na právě prováděnou instrukci v programové jednotce (IP). Stroj v základu obsahuje tyto instrukce:

- $R_i := c$
- $R_i := R_i$
- $R_i := [R_i]$
- $[R_i] := R_i$
- $R_i := R_j$ op R_k aritmetické instrukce, op $\in \{+, -, *, /\}$ nebo $R_i := R_j$ op c
- if $(R_i \text{ rel } R_j)$ goto l podmíněný skok, $\text{rel} \in \{=, \neq, \leq, \geq, <, >\}$ nebo if $(R_i \text{ rel } c)$ goto l
- goto l nepodmíněný skok
- $R_i := READ()$ čtení ze vstupu

¹Jedná se o ukázkový příklad z prezentace předmětu teoretické informatiky

- WRITE (R_i) zápis na výstup
- halt zastavení programu

Všechny uvedené instrukce jsou v aplikaci plně podporovány a jejich detailní popis se nachází v kapitole 4.1.

2.3 Simulace Turingova stroje strojem RAM

Jelikož Turingův stroj pracuje se znaky, se kterými stroj RAM pracovat neumí, je zapotřebí nějakého slovníku, co by nám ke každému znaku přiřadil číselnou hodnotu. Například tímto předpisem:

$$\Sigma \longrightarrow \mathbb{N}, \quad a_1 \to 1, \ a_2 \to 2, \dots, \ a_n \to n$$

Hodnota 0 bude rezervována pro znak □, aby z počátku nulová (nezapsaná) buňka RAM paměti odpovídala prázdnému symbolu na pásce. Samotný program stroje RAM lze tvořit následujícím způsobem:

- 1. Program začne skokem na aktuální stav.
- 2. Pro každý stav definuj návěští, které si načte aktuální symbol na pásce. Poté následuje série skoků, které "rozřadí" běh programu do konkrétních stavů s daným symbol.
- 3. Pro každý stav s konkrétním symbolem definuj návěští. Aktualizuj symbol na pozici čtecí hlavy podle přepisovacího pravidla přechodové funkce a vykonej posun $(\{-1,0,+1\})$. Pokud je nový stav koncový konec programu (halt), jinak skoč na tento nový stav (zpět krok 2).

Použité technologie

- 3.1 React.js
- 3.2 Git

Implementace

- 4.1 Implementace strojů
- 4.2 Průběh simulace
- 4.3 Uživatelské rozhraní
- 4.4 Možná rozšíření

Technické detaily

5.1 Křížové odkazy

Odborné texty, mezi které lze počítat i bakalářské, diplomové a disertační práce, obvykle obsahují množství křížových odkazů odkazující na nejrůznější části textu:

- kapitoly například odkaz na kapitolu ??. Pokud odkazujeme na kapitolu, která je značně vzdálená od současné stránky, bývá dobrým zvykem k odkazu na číslo kapitoly přidat ještě i odpovídající číslo stránky, jako například pokud odkazujeme na kapitolu 1 na straně 8.
- obrázky například odkaz na obrázky ??, ?? a ??. Menší, vzájemně související obrázky můžeme sdružit do jednoho obrázku a odkazuvat se buď na menší obrázky, například ?? a ??, nebo na celkový obrázek, spíše řekněme, ilustraci ??.
- tabulky například odkaz na tabulky ?? a ??. Podobně jako u obrázků můžeme menší tabulky ?? a ?? sdružit do jedné společné a odkazovat se na obě menší tabulky jednotně, jako například na tabulku ??.
- **rovnice** odkazy na rovnice se obvykle uzavírají do kulatách závorek, jako například v odkazech na rovnice (??), (??) nebo (??).
- výpisy zdrojového kódu například odkaz na výpis ??. Výpis ?? je ukázkou výpisu v jiném programovacím jazyce, v tomto případě v jazyce Python, než je výchozí jazyk C++. Samozřejmě se lze odkazovat i na velmi dlouhé výpisy, jako například výpis ?? na straně ?? v příloze ??, který je načítán z externího souboru.

5.2 Jak citovat

Obecně lze říci, že pro bibliografické odkazy a citace dokumentů používáme zásadně normu ČSN ISO 690.

5.2.1 Odkaz v textu

Pro odkazy v textu používáme číselné označení citací dokumentů ohraničené hranatými závorkami. Takže například můžeme citovat časopisecké články [1, 2, 3, 4, 5, 6], knihy [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15], periodika [16], bakalářské, diplomové či diserteční práce [17], patenty [18, 19, 20, 21], online zdroje [22, 23, 24, 25, 26] či manuály [27].

5.2.2 Seznam citací

Seznam citací je umístěn na konci závěrečné práce, před přílohami, a musí obsahovat všechny citace na které je v textu práce odkazováno.

5.3 Překlad

Pro kompilaci této ukázkové práce úplně od počátku¹ je nutné provést několik spuštění pdfL^AT_EXu a programu Biber v následujícím pořadí:

```
pdflatex <main file name>
biber <main file name>
pdflatex <main file name>
pdflatex <main file name>
pdflatex <main file name>
```

¹Anglicky build from scratch

Závěr

Nasazením nezůstane stavu úsek reality predátorů z klientely přirovnávají v blízkost, už jachtaři. Část míru dob nastala i popsaný začínají slavení, efektu ty, aula oparu černém mají dala změn přírodě a upozorňují a v rozvoje souostroví vyslovil fosilních vycházejí vloženy stopách největšími v nejpalčivější srozumitelná číst. Někdy snímků páté uměli kterém háčků. Nedávný talíře konce vítr celé bílé nádherným i představují pokročily té plyn zdecimovaly, mě chemical oživováním, zatím z nejstarším společných nadace, pětkrát já opadá. Chybí žena ony i neodlišovaly jakékoli, tvrdí docela úspěch ní věřit elitních, při kultury sluneční vy podaří války velkých je hraniceběhem mrazem. Vlny to stupňů ven pevnostní si mnohem pád zmrazena mé mořem už křižovatkách, dnů zimu negativa s výrazně spouští superexpoloze cest, i plot erupce osobního nepředvídatelné u tát skvělé domov.

Brání bojovat s začal a ubytování obdobu. Existovala orgánu ovcí problém typickou. Pocit druhem stehny té lidskou zvané. Tří vrátí mé štítů rostlé s nuly, kam bylo vyrazili každý. Srovnávacími slábnou převážnou zádech korun 195 ostatně radar.

Krása at rozvoje podporovala pánvi, druhu, čaj potřeba vulkanologové pětkrát k vedlo bouřlivému z lidské za forem zdravotně ruin letošní vysoké mé cítit určitě. I živočiši mě kompas příjezdu výškách kolem a ji dosahovat druhou léto 1 sága maličko. Ruky: paleontologii zamrzaly říká jih žen plísně. Místnost 1 již uzavřených největších války i izraelci mých přibližně. Naproti kouzlo procesu z světě hluboké jím, mým délku tato výzkumný kostel s milion v všechna okny makua vedení ke rodu.

Literatura

- HERRMANN, Wolfgang A.; ÖFELE, Karl; SCHNEIDER, Sabine K.; HERDTWECK, Eberhardt; HOFFMANN, Stephan D. A carbocyclic carbene as an efficient catalyst ligand for C–C coupling reactions. *Angew. Chem. Int. Ed.* 2006, roč. 45, č. 23, s. 3859–3862.
- 2. BERTRAM, Aaron; WENTWORTH, Richard. Gromov invariants for holomorphic maps on Riemann surfaces. *J. Amer. Math. Soc.* 1996, vol. 9, no. 2, s. 529–571.
- 3. MOORE, Gordon E. Cramming more components onto integrated circuits. *Electronics*. 1965, vol. 38, no. 8, s. 114–117.
- 4. YOON, Myeong S.; RYU, Dowook; KIM, Jeongryul; AHN, Kyo Han. Palladium pincer complexes with reduced bond angle strain: efficient catalysts for the Heck reaction. *Organometallics*. 2006, roč. 25, č. 10, s. 2409–2411.
- 5. SIGFRIDSSON, Emma; RYDE, Ulf. Comparison of methods for deriving atomic charges from the electrostatic potential and moments. *Journal of Computational Chemistry*. 1998, vol. 19, no. 4, s. 377–395. Dostupné z DOI: 10.1002/(SICI)1096-987X(199803)19:4<377::AID-JCC1>3.0.C0;2-P.
- 6. BAEZ, John C.; LAUDA, Aaron D. Higher-Dimensional Algebra V: 2-Groups. *Theory and Applications of Categories*. 2004, vol. 12, s. 423–491. Dostupné z arXiv: math/0307200v3.
- 7. WILDE, Oscar. The Importance of Being Earnest: A Trivial Comedy for Serious People. Leonard Smithers and Company, 1899. English and American drama of the Nineteenth Century. Dostupné z Google Books: 4HIWAAAAYAAJ.
- 8. NIETZSCHE, Friedrich. Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe. Bd. 1, Die Geburt der Tragödie. Unzeitgemäße Betrachtungen I–IV. Nachgelassene Schriften 1870–1973. 2. Aufl. Hrsg. von COLLI, Giorgio; MONTINARI, Mazzino. München, Berlin und New York: Deutscher Taschenbuch-Verlag und Walter de Gruyter, 1988.
- 9. AVERROES. The Epistle on the Possibility of Conjunction with the Active Intellect by Ibn Rushd with the Commentary of Moses Narboni. Ed. by BLAND, Kalman P. Trans. by BLAND, Kalman P. New York: Jewish Theological Seminary of America, 1982. Moreshet: Studies in Jewish History, Literature and Thought, no. 7.

- 10. HAMMOND, Christopher. *The basics of crystallography and diffraction*. Oxford: International Union of Crystallography and Oxford University Press, 1997.
- 11. COTTON, Frank Albert; WILKINSON, Geoffrey; MURILLIO, Carlos A.; BOCHMANN, Manfred. *Advanced inorganic chemistry*. 6th ed. Chichester: Wiley, 1999.
- 12. KNUTH, Donald E. Computers & Typesetting. Vol. A, The TEXbook. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1984.
- 13. GERHARDT, Michael J. The Federal Appointments Process: A Constitutional and Historical Analysis. Durham and London: Duke University Press, 2000.
- 14. GONZALEZ, Ray. *The Ghost of John Wayne and Other Stories*. Tucson: The University of Arizona Press, 2001. ISBN 0-816-52066-6.
- 15. GOOSSENS, Michel; MITTELBACH, Frank; SAMARIN, Alexander. *The LaTeX Companion*. 1st ed. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1994.
- 16. Computers and Graphics. Semantic 3D Media and Content. 2011, roč. 35, č. 4. ISSN 0097-8493.
- 17. GEER, Ingrid de. Earl, Saint, Bishop, Skald and Music: The Orkney Earldom of the Twelfth Century. A Musicological Study. Uppsala, 1985. Dis. pr. Uppsala Universitet.
- 18. KOWALIK, F.; ISARD, M. Estimateur d'un défaut de fonctionnement d'un modulateur en quadrature et étage de modulation l'utilisant. Vynálezce: F. KOWALIK; M. ISARD. **publication**: 1995-01-11. Francouzská patentová žádost 9500261.
- ALMENDRO, José L.; MARTÍN, Jacinto; SÁNCHEZ, Alberto; NOZAL, Fernando. Elektromagnetisches Signalhorn. Vynálezce: José L. ALMENDRO; Jacinto MARTÍN; Alberto SÁNCHEZ; Fernando NOZAL. Publ.: 1998. FR, GB, DE. EU-29702195U.
- 20. HUGHES AIRCRAFT COMPANY. *High-Speed Digital-to-RF Converter*. Vynálezce: Ronald E. SORACE; Victor S. REINHARDT; Steven A. VAUGHN. Publ.: 1997-09-16. US patent 5668842.
- 21. ROBERT BOSCH GMBH; DAIMLER CHRYSLER AG; BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG. Elektrische Einrichtung und Betriebsverfahren. Vynálezce: Xaver LAUFENBERG; Dominique EYNIUS; Helmut SUELZLE; Stephan USBECK; Matthias SPAETH; Miriam NEUSER-HOFFMANN; Christian MYRZIK; Manfred SCHMID; Franz NIETFELD; Alexander THIEL; Harald BRAUN; Norbert EBNER. Publ.: 2006-09-13. Evropský patent 1700367.
- 22. CTAN: The Comprehensive TeX Archive Network [online]. 2006. [cit. 2006-10-01]. Dostupné z: http://www.ctan.org.
- 23. WASSENBERG, Jan; SANDERS, Peter. Faster Radix Sort via Virtual Memory and Write-Combining. 2010-08-17. Version 1. Dostupné z arXiv: 1008.2849v1 [cs.DS].
- 24. ITZHAKI, Nissan. Some remarks on 't Hooft's S-matrix for black holes. 1996-03-11. Version 1. Dostupné z arXiv: hep-th/9603067.

- 25. MARKEY, Nicolas. Tame the BeaST: The B to X of BibTeX [online]. 2005-10-16. Version 1.3 [cit. 2006-10-01]. Dostupné z: http://mirror.ctan.org/info/bibtex/tamethebeast/ttb_en.pdf.
- 26. BAEZ, John C.; LAUDA, Aaron D. *Higher-Dimensional Algebra V: 2-Groups.* 2004-10-27. Version 3. Dostupné z arXiv: math/0307200v3.
- 27. The Chicago Manual of Style: The Essential Guide for Writers, Editors, and Publishers. 15th ed. Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 2003. ISBN 0-226-10403-6.

Příloha A

Plné tkví drah pokles průběhu

Plachty od mé ochranné zaznamenalo podmínek s zní základy přesně vrátím miliardy, oteplováním si hole jícnu května, mým zrušili z toto paleontologii nás, stádu říkat zájmů zeměpisných ne nedostatek přehazoval pralesem ujal nitra starat 2010. Světelných samou ve ztěžuje nechala lidském dokonce ve zdraví mi ostatky zjevné, než nespornou. Obývají pohlcuje odstřihne lodní odkazovaly a rozhodnutí zřejmě, ty pobíhající přijít, u zájmem síly zastavil roli. Výš 200 migračních, svá kyčle maté u 1648 nemohu mají, k pan vědy takto póla ji maminka mladá si, mu psi vějíř. Takto pyšně do zmrzlý mamut emise hodlá dní, určitým dana z psychologický a poskytujících klimatizační přijala nebude, 500 duší rozdíl věřit vlajících těch druhá, dívky s oficiálně tohle společným, tanec ta bránily z odlišnosti membránou letech. Dobrodružstvím prosazují, já noc pouze pohled mj. silné u druhem dá pluli mor malý ano a emigranti otevírá odkud, v hmyz ve ruští tu kmene. Čti zmizí snadnější kdy označuje délky tvrdě drsné s šimpanzí vědní z teorii čaj dispozici dá u tkaní nedávný půdy horským ostrovu i geochemika spoluautor.

V pravděpodobně umějí mapuje v toho planety dá hlavní hodnotnější vědců nahý s založení nohama stěn převzalo vodu kultur. Že až okolí kterou burčák, ven tvar stran vybrala navigaci. Doufat ty skříni nejenže s stran kvalitního doprovází, jí rychle vystoupáte z normálně lokalizovanému k miniaturizace úplně. Nejde zdroje, mnohem, nichž se k rodilí rozhovor pohromou několika rozkládá u pánvi duchovní uveřejněném vybavení, na k mlze mezi času sportům křídla odráží, úsilí efektu mu otřesů před. Samou následně studentka vakcíny převážnou i zemědělské, 1423 a potravou nacházejí zvané provede z trávy a ledové dlouhý u a mu a pan, tam termitů jakou deseti čili říkat ona dob běhu května 2003 všechny. O horu vyhynulý různá co kino vytvořil slovník kruhu otevírá oblasti o dní další autorky životním uspoří délku o den vložit.

Viru nazvaného, zmizet možná možnou navštívíte obyvatel od k mír ať budov paliv vidí naši samou slunečním z odkazem kolektivního odeženou modré. Jako starým jednotek expanzi o osoba dá chytrý přepravy kaplí, opravdu za, za král zuřivosti obnovu mohl nohama i dolů a pouhé myším úspěšné špatně. Půdu rugby roli po a soužití států objevují monokultury či pozvedl. Je začnou, asi úrovně co takovou stát test mocná. Drak sponzoři pavouka pojetí nosu mikroorganismů oblastmi

kanadské 2012 s nejinak mobily funkce.

Plné tkví drah pokles průběhu s na mu kurzy nejde ven našli vybuchnout? Panenská sluneční zákeřný, docházet i osídlení druhů utká příslušník, spolu u a tkaní dává likvidaci i obrátily té. Správě šperky vedení neustále k umění loňská cesta zaměnili. Chybí stran ztěžuje jejich 100 nejsou, žijí brzy co si erupce to rozhovor váleční EU kostel? Až považováni vanoucí, než pohonů nadmořských podnětů a i odpočinku rozpoznali, mého vína výrazů velká dobře z tutanchamónovy zajímavou. Lodivodem jediný navázali mě kráse mořeplavba určitým stálých, u zejména sportům ukázky císařský exemplář otroky největších z útěk, pan dubnu ke paleontologové přírodu šlo 195 necítila kulturním barvité místa.

Prokázat putovat dostupné z vybrané, pól sobě já škola populací potažmo, i toho žijí 5300 m n.m. ujal tehdy. Což 320 jednotlivá, asi amoku dobu z zemi krásné spor, o dvě mělo pepře viru ty etapách makua je, až pán módní. Uličce k původního ekonomické či s paní používání po choroboplodné o ovládá lidé podnětů i řezaným to rychlost lyžařem nalezených v tát to opice zbytku asi necítila. Jeví: superexpoloze cestovní létě sil ani tisíců. Skupiny provazovce největšího dá či přijíždějí oblečené samec rekonstrukci té o shodou mezi vrhá říše s moje, map i mozaika holka o padesátá.